

УДК 81'25=112.2=161.2:355.09-055.2
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-2-20>

ВІЙСЬКОВІ ЗВАННЯ ЖІНОК-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В АСПЕКТІ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Спільник Тетяна Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національна академія Національної гвардії України
rosinka725@gmail.com
orcid.org/0000-0002-1913-010X

Стаття присвячена виявленню особливостей німецько-українського перекладу військових звань і посад жінок-військовослужбовців. У статті вивчаються лінгвістичні засоби німецької та української мов, які слугують для утворення найменувань військових звань і посад жінок-військовослужбовців. Гендерній коректності у використанні військових звань і посад у німецькій та українській мовах насамперед сприяють такі мовні процеси, як фемінізація й нейтралізація.

У ході аналізу виявлено, що в німецькій та українській мовах процес фемінізації у військовій сфері здійснюється двома способами: афіксальним способом і способом складеної номінації. Універсальним суфіксом у німецькій мові для утворення досліджуваних найменувань від відповідних посад чи звань у формі чоловічого роду є суфікс -in. Найпродуктивнішим суфіксом для утворення фемінітивів в українській мові є суфікс -к-. За способом складеної номінації в німецькій мові утворюються військові звання та посади жінок-військовослужбовців із компонентами "Frau" й "weiblich", в українській мові – це військові звання з компонентами «жінка» й «пані». Іншим мовним процесом, який сприяє подоланню гендерної асиметрії у військовій сфері, є гендерна нейтралізація. Порівняно з німецькою мовою в українській мові гендерно-нейтральні словоформи для позначення військових звань і посад жінок-військовослужбовців представлені в незначній кількості.

Установлено, що німецькомовні фемінітиви військової сфери в українському перекладі можуть бути відтворені відповідними фемінітивами. Проте більшість досліджуваних німецьких найменувань варто перекладати українською мовою іменником чоловічого роду. Показником того, що в реченні йдеться про особу жіночої статі, може бути присудок, ужитий у формі жіночого роду. Крім того, такими синтаксичними показниками можуть бути також означення, що має форму жіночого роду, ім'я жінки-військовослужбовця, іменник «жінка» або займенник «вона». Доведено, що, відповідно до правил української мови, німецькомовні гендерно-нейтральні формулювання доцільно перекладати найменуваннями у формі чоловічого роду.

Ключові слова: військові звання й посади жінок-військовослужбовців, гендерна коректність, гендерна нейтралізація, переклад, фемінізація, фемінітиви.

MILITARY TITLES OF FEMALE PERSONNEL IN THE ASPECT OF GERMAN-UKRAINIAN TRANSLATION

Spilnyk Tetiana Mykolaiivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology, Translation and Strategic Communication
National Academy of the National Guard of Ukraine
rosinka725@gmail.com
orcid.org/0000-0002-1913-010X

The article is devoted to revealing the peculiarities of the German-Ukrainian translation of military ranks and positions of female personnel. The article studies the linguistic tools of the German and Ukrainian languages, which serve to form the names of military ranks and positions of female personnel. Gender correctness in the use of military ranks and positions is primarily facilitated by such language processes as feminization and neutralization.

It has been revealed that the process of feminization in the military sphere is carried out in two ways: the affix method and the compound nomination method in German and Ukrainian languages. The suffix -in is a universal suffix in the German language for the formation of the certain names from the corresponding positions or titles in the masculine form. The most productive suffix for the formation of feminities in the Ukrainian language is the suffix -k-. According to the method of compilation of the nomination, military ranks and positions of female personnel with the components Frau and weiblich are formed in the German language, in the Ukrainian language they are military ranks with the components woman and lady. Another language process that contributes to overcoming gender asymmetry in the military sphere is gender neutralization. As compared to the German language, gender-neutral word forms in the Ukrainian language for denoting military ranks and positions of servicewomen are represented in insignificant numbers.

It has been established that German-language feminines of the military sphere in the Ukrainian translation can be reproduced by the corresponding feminines. However, most of the German names should be translated into Ukrainian by a masculine noun. An indication that the sentence refers to a female person may be a predicate used in the feminine form. In addition, such syntactic indicators can also be a feminine form, the name of a female service person, the noun woman or the pronoun she. It has been proved that in accordance with the rules of the Ukrainian language, German-language gender-neutral formulations should be translated by masculine nouns.

Key words: military ranks and positions of female personnel, gender correctness, gender neutralization, translation, feminization, feminines.

1. Вступ

Сучасні мовознавчі студії позначені посиленою увагою науковців до вивчення особливостей мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок, їхньої комунікації, а також до виявлення гендерної асиметрії в мові й шляхів її подолання. У межах цих праць окремі розвідки присвячені дослідженню гендерних особливостей назв професій у різних мовах, а також їх відтворенню в українському перекладі.

У вітчизняній лінгвістиці гендерну проблематику в аспекті перекладу досліджують Е. Васильєва (значення гендерних маркерів під час перекладу офіційно-ділових промов) (Васильєва, 2010), А. Галас (відтворення гендерно зумовленої комунікативної поведінки в перекладі) (Галас, 2012), Ю. Літковець (гендерні особливості назв посад і професій у франко-українському перекладі) (Літковець, 2015), Л. Івашкевич (труднощі відтворення сучасних німецьких назв професій українською мовою) (Івашкевич, 2015), О. Михайлова (прагматичний аспект уживання й перекладу фемінітивів у військовому дискурсі) (Михайлова, 2019) та ін. Попри те що назви професій і посад в аспекті перекладу неодноразово потрапляли до поля зору лінгвістів, усе ж низка питань залишається вивченою з недостатньою повнотою й детальністю, а отже, потребує спеціального висвітлення. Ідеться, зокрема, про питання німецько-українського перекладу військових звань жінок-військовослужбовців, які до сьогодні не були предметом окремої уваги науковців. З огляду на розширення міжнародного військового співробітництва, а також на те що в багатьох європейських країнах, у тому числі й Німеччині, розроблені рекомендації щодо гендерно-коректного використання мови, відповідно до подолання гендерної асиметрії, виникає необхідність у більш детальному вивченні специфіки німецько-українського перекладу військових звань жінок-військовослужбовців, що й зумовлює актуальність розвідки.

Мета статті – виявлення особливостей відтворення військових звань жінок-військовослужбовців у німецько-українському перекладі.

2. Розділ I

Історично склалося так, що в суспільстві армія та військовослужбовці завжди асоціювалися з такими якостями, як мужність, хоробрість, фізична сила й витривалість, що, як відомо, притаманні чоловікам. Інакше кажучи, армія – це чоловіча сфера діяльності, де цінності та норми поведінки, так би мовити, чоловічі. Проте змінюється суспільство, змінюється культура, і сьогодні для нас не є незвичайним і дивним, а вже стає звичним те, що військовослужбовці – це не лише чоловіки, а й жінки, які, як і чоловіки, мають військові звання та займають відповідні посади.

Оскільки армія протягом багатьох століть була маскуліним інститутом, тому й лексичні одиниці на позначення посад і військових звань тривалий час були закріплені лише в чоловічому роді. Однак відомо, що мова реагує на зміни в суспільстві, і це певним чином відображається насамперед у її лексичному оформленні. Відповідно, й у військовій сфері для позначення військових звань жінок-військовослужбовців і посад, які вони займають, дедалі частіше використовуються фемінітиви – «слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду (які зазвичай використовуються до всіх людей незалежно від їхньої статі)» (Шевченко, 2016: 255).

У 2001 році жінки в Німеччині отримали право служити в Збройних силах нарівні з чоловіками, з того часу число жінок-військовослужбовців лише зростає. Сьогодні кількість жінок у Збройних силах Німеччини становить близько 12% від усієї кількості військовослужбовців. Порівняно з Німеччиною чисельність жінок-військовослужбовців в Україні є меншою, проте їх частина також є значною й становить 10% від загальної кількості особового складу.

Аналіз довів, що в німецькій та українській мовах існують декілька можливостей щодо гендерно-коректного використання військових звань і посад. Найчастіше це досягається за допомогою таких мовних процесів, як фемінізація та нейтралізація.

3. Розділ II

В обох мовах процес фемінізації у військовій сфері здійснюється двома способами:

афіксальним способом і способом складеної номінації.

У німецькій мові за афіксального способу до іменника чоловічого роду, що називає посаду чи військове звання, приєднується суфікс *-in* наприклад: *der Soldat – die Soldatin*, *der General – die Generalin*, *der Offizier – die Offizierin*, *der Kommandant – die Kommandantin*, *der Chef – die Chefin*. Цей суфікс є, так би мовити, універсальним під час утворення найменувань для військових звань жінок-військовослужбовців від відповідних посад чи звань у формі чоловічого роду. У германському мовознавстві такий спосіб утворення іменників жіночого роду (здебільшого найменування осіб за професією) від основи чоловічих найменувань за допомогою відповідних словотвірних засобів, якими, як правило, є суфікси, називають мовіюванням (*Movierung*).

Окрім суфікса *-in*, для утворення жіночих найменувань досліджуваної сфери в німецькій мові існує суфікс *-euse*, проте він використовується значно рідше. Як правило, за допомогою цього суфікса утворюються фемінітиви від іншомовних іменників чоловічого роду із суфіксом *-eur*. У ході аналізу з названим суфіксом виявлено лише один фемінітив, а саме *die Kommandeuse*, який утворився від іменника *der Kommandeur* і в сучасній німецькій мові вважається застарілим. Якщо ж це найменування й уживається, то здебільшого в жартівливому значенні, а іноді навіть у значенні докору.

Утворення фемінітивів військової сфери в українській мові за допомогою афіксального способу здійснюється шляхом приєднання до іменників чоловічого роду суфіксів *-к-*, *-иц-*, *-ин-*, *-ес-*. Найпродуктивнішим із згаданих суфіксів є суфікс *-к-*, наприклад: *командир – командирка*, *сержант – сержантка*, *курсант – курсантка*, *капітан – капітанка*. Фемінітиви із суфіксом *-иц-* утворюються від іменників чоловічого роду, основа яких найчастіше закінчується на *-ик* або *-ець*, як-от: *заступник – заступниця*, *миротворець – миротвориця*, *службовець – службовиця*. До найменш продуктивних із названих суфіксів під час утворення фемінітивів військової сфери належать суфікси *-ин-* та *-ес-*, наприклад: *шеф – шефиня*, *пілот – пілотеса*.

Як зауважувалося, окрім афіксального способу утворення найменувань для військових звань жінок-військовослужбовців, у німецькій та українській мовах існує також спосіб складеної номінації. У німецькій мові

це фемінітиви з компонентами *Frau* й *weiblich*, які розміщені перед військовим званням, іменником чоловічого роду, наприклад: *Frau Oberst*, *Frau Oberfeldwebel*, *Frau Hauptmann*, *Frau Oberleutnant*, *Frau Oberstleutnant*, *Frau Gefreiter*, *weiblicher Offizier*, *weiblicher Kapitän*. Спосіб складеної номінації використовується в тих випадках, коли єдиною формою найменування є іменник чоловічого роду. У звертаннях до жінки-військовослужбовця досить часто віддається перевага найменуванню з компонентом *Frau*. Фемінітиви з компонентом *weiblich* використовуються здебільшого в текстах засобів масової інформації.

В українській мові за способом складеної номінації утворюються фемінітиви з компонентами *жінка* та *пані*, як-от: *жінка-офіцер*, *жінка-генерал*, *пані полковник*, *пані майор*.

Дотриматися мовної симетрії у військовій сфері допомагає також такий мовний процес, як нейтралізація. Під поняттям «гендерна нейтралізація» розуміють «використання мовних засобів, спрямованих на усунення асиметрії при найменуванні осіб за статтю та слів, які семантично пов'язані з ідеєю статі» (Шеремета, 2018: 186). Прикладами гендерно-нейтральних слів форм досліджуваної сфери в німецькій мові можуть слугувати найменування, дібрані зі словників гендерних термінів (*Gendern.de – das größte Wörterbuch für eine gendergerechte Sprache*; *Das Genderwörterbuch*): *vorkämpfende Person*, *ein Militärflugzeug fliegende Person*, *Polizeikräfte*, *Polizeileute*, *für die Polizei sprechende Person*, *bei Kriminalpolizei tätige Person*, *im Streifendienst der Polizei tätige Person*, *Wachpersonal*, *Sicherheitskräfte*, *Leitung*, *Dienstbehörde*.

Щодо гендерно-нейтральних форм військової сфери в українській мові, то хоча такі формулювання й існують, проте їх зовсім мало. Це номінації на зразок *командування*, *керівництво*, *сили охорони правопорядку*.

Отже, як можна бачити з наведених прикладів, у німецькій мові за допомогою суфікса *-in* і лексичних засобів гендерної нейтралізації реалізується можливість використання гендерно-коректних найменувань для військових звань і посад. В українській мові хоча й існують можливості для утворення фемінітивів у військовій сфері, проте вони ще не набули популярності й найчастіше використовуються в текстах мас-медіа.

4. Розділ III

З огляду на широке використання в німецькій мові фемінітивів військової

сфери, видається доцільним виявити особливості відтворення військових звань і посад жінок-військовослужбовців у німецько-українському перекладі.

Здійснений аналіз доводить, що існують декілька шляхів для перекладу німецькомовних військових звань і посад жінок-військовослужбовців українською мовою. Так, одним зі шляхів є переклад українською мовою з використанням відповідних фемінітивів, як у реченнях:

1. *AKK – die neue Chefin der Bundeswehr* (Електронний ресурс, 2019). – *AKK – нова начальниця Бундесверу.*

2. *Die Polizei hat eine Frau gefasst, die sich als Polizistin ausgegeben und Leute betrogen haben soll* (Електронний ресурс, 2019). – *Поліція затримала жінку, яка видавала себе за поліціантку й обдурювала людей.*

3. *Die Offiziersanwärterinnen und -anwärter sind im Zuge ihrer Ausbildung drei Jahre lang Bürger dieser Stadt...* (Електронний ресурс, 2019). – *Курсантки та курсанти під час навчання протягом трьох років є мешканцями цього міста...*

4. *Hier berichten Soldatinnen von ihren Erfahrungen und geben Tipps, wie sich die Ausbildung leichter meistern lässt* (Електронний ресурс, 2019). – *Тут солдатки розповідають про свій досвід і дають поради, як легше опанувати навчання.*

5. *Wo sie auftaucht, stehen die Männer stramm: Gesine Krüger ist Generalin – und die ranghöchste Soldatin der Bundeswehr* (Електронний ресурс, 2017). – *Там, де вона з'являється, чоловіки стоять струнко: Гезіне Крюгер – жінка-генерал і високопоставлена військовослужбовиця бундесверу.*

Необхідність використання фемінітивів в українському перекладі цих речень є цілком виправданою, оскільки в оригіналі акцентовано увагу на тому, що йдеться саме про жінок. Незважаючи на те що запропоновані українські відповідники сьогодні ще не набули достатньої популярності, в українській мові вони все ж існують, саме тому й видається доцільним використати їх в українському варіанті поданих німецьких речень.

Дослідження довело, що більшість німецькомовних найменувань військової сфери українською мовою все ж варто перекладати, використовуючи відповідники у формі чоловічого роду. У цьому разі вказівка на особу жіночої статі в перекладі українською мовою звань і посад жінок-військовослужбовців виражається синтаксично. Такими синтаксичними

показниками можуть бути присудок, ужитий у формі жіночого роду, чи означення, що має форму жіночого роду, ім'я жінки-військовослужбовця, іменник *жінка* або займенник *вона*, наприклад:

1. *Marico Shana Klingler übernahm bei einem Ehrenappell in Brück das Kommando für den Übungsplatz und die Funktion der Standortältesten in der Flämingkaserne Brück.* (Електронний ресурс, 2017). – *На почесному шикуванні в місті Брюк Маріко Шана Клінгер узяла на себе командування навчально-тренувальним полігоном і функцію начальника гарнізону.*

2. *Die 34-jährige Majorin ist Nachfolgerin von Bastian Schad* (Електронний ресурс, 2017). – *Тридцятичотирирічна майор є наступницею Бастіана Шада.*

3. *Nach Bestehen der Eignungsprüfungen kann nun jede Frau Pionier, Jetpilotin oder Chefin einer Kampfereinheit werden* (Електронний ресурс, 2001). – *Після складання кваліфікаційних іспитів кожна жінка може стати рядовим інженерних військ, пілотом реактивного літака чи командиром бойового підрозділу.*

4. *Außer der medizinischen Versorgung hat Oberfeldwebel Anika S. noch eine weitere wichtige Aufgabe. Sie ist die Kommandantin des Einsatzfahrzeuges* (Електронний ресурс, 2018). – *Окрім медичного забезпечення, обер-фельдфебель Аніка С. має ще одне важливе завдання. Вона є командиром бойової машини.*

Як можна бачити з прикладів, незважаючи на використання фемінітивів у німецькому варіанті, усе ж видається доцільним в українському варіанті цих речень подати відповідники у формі чоловічого роду. Указівкою ж на те, що в реченнях йдеться про жінку, слугують інші компоненти, а саме: іменник *жінка*, ім'я жінки-військовослужбовця, порядковий числівник *тридцятичотирирічна*, займенник *вона*. Крім того, допоміжним засобом може слугувати також форма минулого часу дієслова, якщо в реченні описано події, які відбувалися раніше. У поданих прикладах у минулому часі вжито дієслова *взяла*, *була*.

Щодо німецькомовних гендерно-нейтральних формулювань, то в перекладі українською мовою також видається логічним використати найменування у формі чоловічого роду, наприклад:

1. *Deutsche Polizistinnen und Polizisten sind weltweit zur Stabilisierung von Krisenstaaten im Einsatz* (Електронний ресурс, 2019). –

Німецькі поліцейські в різних куточках світу виконують завдання зі стабілізації кризових ситуацій.

2. *Im Ernstfall muss jede Soldatin und jeder Soldat Erste Hilfe leisten können* (Електронний ресурс, 2019). – У надзвичайній ситуації кожен солдат повинен уміти надати першу медичну допомогу.

3. *Er führt rund 150 Polizeileute* (Електронний ресурс, 2020). – Під його керівництвом перебувають сто п'ятдесят поліцейських.

У наведених реченнях в оригіналі використано дві форми найменувань для жінок *Polizistinnen, Soldatin* і чоловіків *Polizisten, Soldat*, а також нейтральну словоформу *Polizeileute*. Хоча в українській мові й існують фемінітиви *поліціантки* чи *солдатка*, які входять до активного вжитку, проте, відповідно до норм української мови, у перекладі варто використати найменування лише у формі чоловічого роду.

5. Висновки

Отже, попри наявність в українській мові фемінітивів на позначення військових звань і посад жінок-військовослужбовців, усе ж вони все ще не ввійшли до активного вжитку, що зумовлено насамперед специфікою військової сфери. Відповідно, це позначається й на перекладі. Ідеться про те, що більшість німецьких фемінітивів військової сфери в українській мові мають відповідник у формі чоловічого роду.

Перспективою подальших розвідок може стати вивчення фемінітивів правоохоронної сфери в аспекті німецько-українського перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильєва Е.В. Значення гендерних маркерів при перекладі офіційно-ділових промов. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2010. № 3. С. 154–159.
2. Галас А. Відтворення гендерно зумовленої комунікативної поведінки у перекладі. *Мова і суспільство*. 2012. Вип. 3. С. 282–288.
3. Івашкевич Л.С. Труднощі відтворення сучасних німецьких назв професій українською мовою. *Філологічні трактати*. 2015. Т. 7. № 4. С. 29–37.
4. Літковець Ю. Гендерні особливості назв посад і професій у франко-українському перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2015. Вип. 1. С. 420–428.

5. Михайлова О.Г., Спільник Т.М. Прагматичний аспект вживання та перекладу фемінітивів у військовому дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. № 43. Т. 4. С. 78–81.
6. Шевченко З.В. Словник гендерних термінів. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
7. Шеремета Ю.И. Лексические средства гендерной нейтрализации в английском и русском общественно-политическом тексте. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия «Лингвистика»*. 2018. № 3. С. 184–192.
8. Das Genderwörterbuch URL: <https://geschicktgendern.de/> (дата звернення: 25.08.2020).
9. Gendern.de – das größte Wörterbuch für eine gendergerechte Sprache URL: <https://www.gendern.de/> (дата звернення: 25.08.2020).

REFERENCES:

1. Das Genderwörterbuch URL: <https://geschicktgendern.de/>.
2. Galas A. Vidtvorennya genderno zumovlenoyi komunikativnoyi povedinky u pereklyadi [Reproduction of gender-based communicative behavior in translation]. *Mova i suspiilstvo*. 2012. Vyp. 3. Pp. 282–288 [in Ukrainian].
3. Gendern.de – das größte Wörterbuch für eine gendergerechte Sprache URL: <https://www.gendern.de/>.
4. Ivashkevych L. S. Trudnoshchi vidtvorennya suchasnyh nimezkyh nazv profesiy ukrainskoyu movoyu. *Philologichni traktaty*. 2015. T. 7. № 4. Pp. 29–37 [in Ukrainian].
5. Litkovets Yu. Henderni osoblyvosti nazv posad i profesiy u franko-ukryinskomu pereklyadi [Gender features of job titles and professions in French-Ukrainian translation]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*. 2015. Vyp. 1. Pp. 420–428 [in Ukrainian].
6. Mychailova O. G., Spiynyk T. M. Prahmatychnyi aspect vshyvannja ta perekladu feminityviv u viiskovomu dyskursi [Pragmatic aspect of the use and translation of femininities in military discourse]. *Naukovyi visnyk Mishnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser. : Philolohiya. 2019 № 43. T. 4. Pp. 78–81 [in Ukrainian].
7. Sheremeta Yu. I. Lexicheskie sredstva gendernoy neutralizatsii v angliyskom i russkom obshchestvenno-politicheskom texte [The lexical means of gender neutralization in English and Russian socio-political text]. *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta*. Seriya : Lingvistika. 2018. № 3, pp. 184–192 [in Russian].
8. Shevchenko Z. V. Slovyk gendernyh terminiv [Dictionary of gender terms]. Cherkasy: vydavets Chabanenko Yu., 2016. 336 p. [in Ukrainian].
9. Vasylieva E. V. Znachennja hendenych markeriv pry pereklyadi ofitsiino-dilovych promov [The value of gender markers in the translation of official business speeches]. *Visnyk Mariupolskoho dershavnoho universytetu*. Seriya : Philolohiya. 2010. № 3. Pp. 154–159.

*Стаття надійшла до редакції 17.09.2020.
The article was received September 17, 2020.*